

Уплыў літаб'яднання “Маладняк” на станаўленне паэта П.Броўкі

Пасля рэвалюцыі 1917 года адкрываюцца магчымасці для шматлікай кагорты ўчарашніх “кухаркіных” дачок і сыноў у літаратуры. Адбываецца феноменальны прыток масы пісьменнікаў у літаратуру. Вельмі хутка лік “маладнякоўцаў” дасягнуў астранамічных лічбаў. У пераважнай большасці гэта былі патэнцыяльныя празаікі і паэты, але ўражваюць не самі лічбы, а магутнасць імкнення мас у літаратуру. Сотні новых пісьменнікаў для тагачаснай Беларусі, насельніцтва якой складала палову ад цяперашняга – гэта феномен, які ніколі больш не паўторыцца. Рэвалюцыя аказалася тым фактарам, які здолеў вызваліць патэнцыял, што не быў задзейнічаны стагоддзямі.

Адным з паэтаў новай генерацыі быў Пятрусь Броўка (1905–1980) – сын маленькай вёскі Пуцілкавічы ва Ушацкім раёне, якому пашчасціць быць уганараваным самымі высокімі званнямі і ўзнагародамі. Станаўленне яго як паэта перажыло адпаведныя эпосе ўплывы — з характэрным рэвалюцыйным пафасам, касмічнасцю і маштабнасцю эмоцый, аптымізмам і адсутнасцю аналітычнай думкі.

Мы – маладыя,
як рэвалюцыя,
поўны агню,
як калёныя домны.

Пойдзем нестрыманаю
ўсе паводкай,
моцныя духам,

як пяцігодка. (“Камсамольцам”, 1930) [1, с. 11].

Вера ў ідэі сусветнай рэвалюцыі складала аснову эстэтыкі маладых літаратараў 1920–1930-х і не пакідала месца на ўдумлівае, аналітычнае стаўленне да рэчаіснасці. “З нас кожны сягоння нічым не пагрэбаў”, – сёння зусім іншы сэнс набываюць упэўненыя словы, сказаныя ад імя маладых Пятрусём Броўкам ў “Прамове фактамі” [1, с. 47]. Планетарнасць не толькі размывала вершы, яна намёртва пакідала іх ў сваім часе. Наступныя пакаленні, у якіх будуць свае ідэі, гэтай паэзіі ў лепшым выпадку не павераць і не прымуць яе. Узнёслыя, напоўненыя энтузіязмам радкі Петруся Броўкі з пазіцыі сённяшняга дня ўспрымаюцца як трагедыя цэлага пакалення:

Хто на дарозе стаў?
Дык ведай — сцеражыся!..

У качагарцы многа
палкага агню,
Бо з нас ніхто
ні плакаў, ні маліўся,
Калі цягнік

нястрымана крануў.
Што слёзы аднаго,
што распач і надломы?
У буры песень
веры і надзей.
Мы вышлі ўсе:
вінтоўкаю і ломам
Пабудаваць жыццё
і даглядзець. (“Гады як шторм”, 1930) [1, с.6].

Дэбютаваўшы ў друку ў 1926 г., Пятрусь Броўка ў сваіх вершах яшчэ да сярэдзіны 1930-х гг. быў пад уплывам маладнякоўскага разумення ролі літаратуры як прапаганды і ілюстратарства. Метафарамі смерці ворагаў, разбурэння старога свету, гукамі лязгату жалеза, вобразамі герояў з граніту перапоўненыя вершы, што ўвайшлі ў першыя зборнікі паэта “Гады, як шторм”, “Прамова фактамі” (абодва 1930), “Цэхавыя будні” (1931), “Выбраныя вершы і паэмы” (1934). Паэт адчувае сябе далучаным да падзей, што адбываюцца ў краіне, верыць у значнасць паэзіі, якая поўніцца грамадзянскасцю, кліча на подзвіг і ўзрушвае.

Зрэдку ў ранніх вершах паэта прарываецца шчырае пачуццё, імкненне за знешнім убачыць істотнае, характэрнае:

І месяц пачуцці мае
скружыў...
іх ня ўзважыць
ніякай мераю.
Кожнаму моцнаму
хочацца жыць,
палка кахаць

і ў далёкае верыць. (“Ноч на фабрычным пасёлку”, 1932) [2, с. 43].

З “Маладняком” паэта звязвае не толькі час і яго ідэі. Пры рэдакцыі акруговай газеты “Чырвоная Полаччына” ў 1925 г. была арганізавана Полацкая філія “Маладняка”, куды ў розныя гады ўваходзілі А. Дудар, А. Александровіч, А. Звонак, П. Броўка, Э. Самуілэнак, Я. Скрыган і інш. Прычым, Пятрусь Броўка ўступаў у “Маладняк” двойчы. Летам 1927 года ён выйшаў з “Маладняка” разам з групай літаратурнай моладзі (П. Шукайла, А. Атава, Я. Скрыган, А. Гародня, М. Шалай, Р. Казак, У. Прыбыткоўскі) дзеля стварэння арганізацыі “Літаратурная камуна” з часопісам “Росквіт”. Гэта была спроба культываваць “футурызм” у беларускай літаратуры і разглядаць “літаратуру і мастацтва як сродак росквіту жыцця” [3, с. 899]. Але ўжо ў маі 1928 П. Броўка разам з былымі літкамунаўцамі Я. Відуком (Скрыганом), Шалаем і Атавай зноў увайшлі ў “Маладняк”, які ў хуткім часе будзе рэарганізаваны ў БеАП [4].

Ганна Севярынец у сваім рамане “Гасцініца «Бельгія»” паспрабавала рэканструяваць падзеі і ўзаемаадносіны паміж літаратарамі таго перыяду: “Гаспадарыў у рэдакцыі малады, але хвацкі Броўка: напачатку лютагапрыняў адразу пасадку адказнага сакратара “Полаччыны” і маладнякоўскую філію і моцна ўзяўся за справу. Нават Чарот пасвятлеў вачыма і павёў з Броўкам змястоўную гутарку, і так дакладна, па сутнасці, так “у кропку” адказваў гэты, адразу бачна, учэпісты і хвосткі хлапец, што Дудар ажно прысвіснуў сам сабе: во рэжа, далёка пойдзе... Усё было ў парадку, у таго Броўкі: і паперы, і думкі, і планы на светлую будучыню, і вершы ягонья, якія акуратна выходзілі ў газеце і некалькі разоў друкаваліся ўжо ў Менску, былі такія ж – надзейна зробленыя па зразумелых правілах...” [5, с. 157].

Псіхалагічны партрэт Петруся Броўкі таго ж часу знаходзім і ва ўспамінах Янкі Скрыгана: “Пачалося з таго, што ў 1926 годзе з Расонаў я прыехаў у газету “Чырвоная Полаччына” – друкавацца. Там і пазнаўся з адказным сакратаром рэдакцыі Петрусём Броўкам. Малады, трапяткі, няўрымслівы, вясёлы, ахвочы на жарт.” Узгадваючы пасталеўшага ў жыцці і ў творчасці Броўку, Я. Скрыган заўважаў: “Пра Петруся Броўку нялёгка гаварыць: ён быў занадта звычайны. Ён не ўмеў вылучацца сярод другіх: быў просты, даступны, роўны кожнаму. Гэтак жыў, гэтак і пісаў – без вымудраў, без выкрунтасаў, шчыра і ясна. Яму вельмі прыстала годнасць народнага паэта рэспублікі. Ён быў добры, чулы, тактоўны. Умеў бачыць чужую бяду. Любіў дапамагаць другім...” (1980, 1985)[6, с. 21–22].

Гэтыя, толькі два з многіх, погляды — розныя па сваіх адносінах да Пятра Усцінавіча – паказальныя ў паляярнасці думак пра Петруся Броўку, асабліва праз гады пасля яго смерці. У многім на адносіны да Броўкі паўплывае напісанае ім (у тым ліку і пад уплывам “Маладняка”), а таксама яго знешне паспяховы шлях у літаратуры. Думаю, асабістае непрыняцце Броўкі як паэта аўтарам рамана і погляд на яго з пазіцыі сённяшняга дня паўплывала на псіхалагічны партрэт Броўкі ў рамане “Гасцініца Бельгія”. Нават “высакаватасць” і “сталёвага колеру вочы” менавіта з гэтай прычыны ўбачыла толькі Ганна Севярынец. Адхіліўшы такую прадуманасць, можна заўважыць жывы характар маладога мэтанакіраванага Петруся Усцінавіча, чья арганізаванасць і ўменне кіраваць будучы мець свой плён у стварэнні БелСЭ (1969–1975) і ў іншых нацыянальных праектах.

У паэзіі, як і многім сучаснікам, што прыйшлі ў літаратуру ў 1920-я і ўсё ўспрымалі на веру, Петрусю Броўку трэба было перажыць “хваробы росту” маладнякоўскага юнацтва і пасталець. Садзейнічаць такому росту магла і вучоба ў БДУ (1928–1931), і актыўнае літаратурнае і грамадскае жыццё. “Універсітэт, слынным педагогі – Замоцін, Піятуховіч, Вальфсон, Саўсун, Бабарэка, Бузук, Фохт. Вучыліся і шукалі сваіх дарог у літаратуры. Гэта было куды цяжэй, чым вучыцца”, – напіша ва ўспамінах пра сябе і свайго таварыша Петруся Броўку Янка Скрыган [6, с. 21].

У сваім артыкуле 1933 года “У пошуках паэзіі” паэт шчыра прызнаваў, што літаратурнае майстэрства прыйшло да яго не адразу. “Я выклікаў яго якраз тады, калі мне захацелася спяваць маршы рэвалюцыі, калі тысячы перажыванняў кружылі галаву, калі рознакаляровыя фарбы жыцця проста сляпілі вочы. Я выйшаў тады са сваёю песняй. Яна перабірала тысячы жыццёвых тэм, па-рознаму была тэхнічна зладавана, была часта наспех недаробленай... Лічу, што сур’ёзна пачаў працаваць толькі ў 1930 годзе. Праўда, і тады было многа зрываў. Было шмат барабаншчыны, рыторыкі, лозунгаўшчыны. Я перамагаў гэта з цяжкасцю. Часам прыходзіла распач...” [7, с. 12].

У тым жа артыкулемалады Пятрусь Броўка вызначыў, якой, на яго думку, павінна быць паэзія новага часу – “бадзёрая, багатая сваёй складанасцю і глыбокай ідыёвасцю”. Сваіх аднагодкаў-паэтаў, якія не адпавядаюць вызначаным крытэрыям, ён злёгка пакрытыкаваў: П. Глебку – за адсутнасць “бурлівага тэмпераменту, тых эмоцый, якія так патрэбны нашай паэзіі”, У.Хадыку – за суб’ектыўнасць лірыкі і капанні “ў дрывотніку архаізмаў”, А.Зарыцкага – за “сухі, рацыяналістычны падыход да рэчаў”, канструктывізм, адсутнасць “паэтычнага запала”, А.Куляшова – за “празаічнасць”.В.Маракову ён раіць “цвёрда стаць на сучасную тэматыку” і “пазбавіцца ад лёгкага экзатычнага грузу, прынесенага ім ад старой паэзіі і практыкаванага ім у часы “маладнякізму”. “Невычэрпную крыніцу лірыкі” Маракова, па словах Броўкі, “добра ачысціць ад таго смецця, якое наляцела звонку” [7, с. 10–11]. Як бачым, Петрусю Усцінавічу было куды расці і як паэту, і як крытыку таксама.

Падобнай сцежкаю, намацаваючы сябе, спрачаючыся з іншымі, ў літаратуру ішлі многія: Аркадзь Моркаўка, Максім Лужанін, Аркадзь Куляшоў, Змітрок Астапенка, Юлі Таўбін і многія іншыя. Як і яго калегі па пяру, Пятрусь Броўка не адразу пачне заглыбляцца ў сутнасць з’яў, шукаць адказу на вечныя праблемы чалавечага існавання, пазбавіцца дэкларатыўных заяў. Не адразу пацішэе, у сэнсе памудрэе, яго голас. Але шукаць ён будзе заўсёды. “Думаў з’явіцца ў Менск “сверхчеловеком”, але, аднак, ці выйдзе гэта, бо яго я тут не адшукаў і таму не знайшоў яго і ў самім сабе”, – напіша ён з ленынградскай камандзіроўкі ў 1933 г.свайму сябру Пятру Глебку [8, с. 8].

Праз “Маладняк” прайшлі амаль усе паэты-пачаткоўцы, якія прыйшлі ў літаратуру ў 1920-х. Гэта быў час надзей, маладой энергіі і палемікі, якая не мела яшчэ сур’ёзных наступстваў. Сярод сяброў Броўкі, па словах Грахоўскага, былі Т. Кляшторны (расстраляны 30.10.1937 у Мінску), Я.Скрыган (двойчы быў пакараны: 13.11.1936 і 25.05.1949), У. Хадыка (19.11.1936 арыштаваны, 3.10.1937 асуджаны на 10 гадоў, расціснуты каменнай глыбай 12.05.1940 на будоўлі чыгункі ля Улан-Удэ), С. Баранавых (4.11.1936 арыштаваны, 5.10.1937 асуджаны да 10 гадоў ППК, загінуў на Калыме), М. Хведаровіч (3.8.1938 арыштаваны, 1940 асуджаны на 8 гадоў,

паўторна 22.5.1949, вярнуўся ў Беларусь у 1956), М. Багун (4.11.1936 арыштаваны, асуджаны да 8 гадоў, памёр у перасыльным лагеры). Іх лёсы будучь зламаныя ў хуткім часе, пакуль, па словах С. Грахоўскага, “яны шпацыравалі разам па Савецкай і парку “Прафінтэрн”, цяпер імя Горкага, любілі дасціпны жарт, розыгрыш, шумнае застолле, усе аднолькава маладыя, бязгрэшныя і безграшоўныя, не адлучаныя адзін ад аднаго званнямі і высокімі тытуламі, таму любілі і паважалі адзін аднаго без выгоды і шчыра...” [9, с. 33].

Літаратура:

1. Броўка, П. У. Гады як шторм / П. У. Броўка. – Менск : БДВ, 1930. – 68 с.
2. Броўка, П. У. Паэзія / П. У. Броўка. – Менск : ДВБ, 1932. – 200 с.
3. Адамовіч, А. Я. Да гісторыі беларускае літаратуры / А. Я. Адамовіч. – Мінск : Колас, 2005 – 1464 с.
4. Жыбуль В. Футурыст Пятрусь Броўка / В. Жыбуль // Arche. – 2005. №5. – С. 254 – 260.
5. Севярынец Г. Гасцініца “Бельгія” / Г. Севярынец. – Мінск : Рэгістр, 2019. – 376 с.
6. Скрыган, Я. Самае доўгае таварышаванне / Я. Скрыган // Успаміны пра Пятруся Броўку / Я. Скрыган. – Мінск, 1986. – С. 21–22.
7. Броўка, П. У. У пошуку паэзіі / П. У. Броўка // Збор твораў: у 9 т. – Мінск, 1991. – Т. 8. – С. 7–13.
8. Броўка, П. У. П. Ф. Глебку 6.ІІ.33г. / П. У. Броўка // Збор твораў: у 9 т. – Мінск, 1992. – Т. 9. – С. 7–8.
9. Грахоўскі, С. Навука дабрыні і шчырасці / С. Грахоўскі // Успаміны пра Пятруся Броўку / С. Грахоўскі. – Мінск, 1986. – С. 29–45.